

Рашевський Сергій Павлович
ад'юнкт кафедри кримінального права
та кримінології Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ВТІЛЕННЯ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ СУЧАСНОГО АНТИНАРКОТИЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ

Кримінальна політика у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, як і будь-який інший напрям державної політики, будується відповідно до певних правил та принципів. Принципи являються керівними, основоположними началами, що визначають правила поведінки суб'єктів, які проводять у життя цю політику, реалізують їх у повсякденному житті та суспільній практиці.

Принцип означає основне, вихідне положення якої-небудь теорії, вчення, світогляду, науки, теоретичної програми тощо; переконання, погляд на речі; основне начало, на чому побудоване що-небудь (якась наукова система, теорія, політика, устрій); основна особливість в побудові будь-чого [1]. Відповідно, в праві принцип означає основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації [2; 3].

Принципами кримінального права виступають керівні ідеї, що втілені у чинному кримінальному законі та які відображають у ньому сучасні закономірності самого суспільства (економічні, політичні, ідеологічні, соціальні тощо) та його правової системи. Крім того, принципи кримінального права, як будь-якої іншої галузі права, відображають правові (юридичні) уявлення більшості суспільства з питань кримінальної відповідальності [4, с. 5] та покарання винних осіб, їх етичного ставлення до злочину та покарання в цілому і до окремих фактів злочинної поведінки у тому числі.

Незважаючи на те, що ми використовуємо такий термін, як «принципи кримінального права», в чинному Кримінальному кодексі України він не закріплений, як не було його законодавчого закріплення і за радянських часів. Принципи кримінального права як самостійний інститут даної галузі права розглядаються лише в теорії кримінального права. Всі принципи, сформульовані на цей час в сучасному кримінальному праві України, взаємопов'язані між собою та обумовлюють один одного, складаючи у своїй сукупності єдине нерозривне правило, керівну і провідну ідею сучасного кримінального закону. При застосуванні будь-якої норми кримінального закону, і норм про наркозлочини у тому числі, принципи кримінального права діють у взаємозв'язку як у правозастосуванні, так і правотворчості, правоохоронній дія-

льності принципи виступають як керівні начала.

За загальним підходом, принципи в кримінальному праві Україні поділяються на дві групи: основні (або загальнотеоретичні) та спеціальні (приватні, притаманні лише кримінальному праву як самостійній галузі права). Загальновизнаними принципами є загальнотеоретичні, що покладені в основу кримінального права, кримінально-правової політики України, як і будь-якої іншої держави. Ця група принципів відображається і в міжнародно-правових актах, що містять кримінально-правові заборони. Правова регламентація як законного обігу наркотиків, так і питань встановлення кримінальної відповідальності за вчинені порушення, підпорядковується цим принципам в частині визначення загального підходу розподілу принципів на основні та галузеві. Основними принципами є такі, що визначають загальновизнані ідеї, підходи до криміналізації та декриміналізації, побудови кримінальної політики, відображені в міжнародно-правових актах, що містять кримінально-правові норми, а галузевими – ті, що відображають еволюцію кримінального закону та кримінальної політики держави в цілому, і у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків у тому числі.

Відображення основних загальновизнаних принципів права можна побачити у таких міжнародних правових актах, як: Загальна декларація прав людини 1948 р., Статут ООН, Європейська конвенція захисту прав людини та основних свобод 1950 р., Міжнародний пакт громадянських та політичних прав 1966 р., Міжнародний пакт економічних, соціальних та культурних прав 1966 р., Європейська конвенція з попередження катування та нелюдського або іншого поводження, що принижує гідність людини, 1987 р., Декларація прав та свобод людини і громадянина 1991 р. та ін.

Всі права людини і громадянина, закріплені у вищевказаних міжнародних документах, відображаються як у загальному законодавстві України, так і в кримінальному, що безпосередньо спрямовані на обмеження нелегального обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. З огляду на це кримінальна політика України побудована на принципах, що відображають загальнолюдські цінності будь-якої особи (право на життя, здоров'я, особисту безпеку, вільний вибір місця проживання тощо). При формуванні антинаркотичної політики та її основних напрямів, формулюванні кримінально-правових заборон або їх скасуванні так само вітчизняний законодавець дотримується вказаних принципів. Кримінальна політика заснована на цілому ряді принципів, основними із яких є законність, демократизм та гуманізм [5, с.14].

Принцип законності відноситься до групи загальноправових принципів і знаходить свій вираз у суворому та беззаперечному дотриманні норм закону (як окремих законодавчих актів, так і їх складових частин – конкретних правових норм). Всі норми антинаркотичного законодавства в Україні ґрунтуються на положеннях Конституції України як Основного Закону будь-якої держави, що проголошує та гарантує громадянам країни загальнолюдські

права та свободи. Кожна особа, і працівник правоохоронного органу у тому числі, на якого покладається здійснення антинаркотичної політики в державі, має беззаперечно і суворо дотримуватися вимог закону і вимагати того ж самого і від інших осіб, з якими вона тісно співпрацює у даному напрямку, і з тими, хто порушує норми закону (наркозалежними особами, з тими, хто збуває наркотики чи психотропи, з тими, хто надає приміщення для збуту чи вживання тощо).

Так, наприклад, у ст. 19 Конституції України закріплено, що правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та Законами України [6]. Таким чином, дане положення передбачає, що працівники правоохоронних органів, які безпосередньо здійснюють реалізацію положень антинаркотичного законодавства (підрозділи БНОН), при виконанні оперативно-пошукової роботи повинні дотримуватися норм закону (як положень Конституції України, так й інших законодавчих актів у даній сфері та нормативних актів, що передбачають, наприклад, порядок проведення оперативно-розшукової діяльності за відомчими наказами та інструкціями). У статті 8 Конституції України проголошено, що Конституція має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на її основі і повинні відповідати їй. Дане положення підтверджується тим, що стосовно всіх територій України діє одне правило – положення Конституції мають найвищу юридичну силу, в кожному населеному пункті, в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах та в ізоляторах тимчасового тримання, де утримуються особи, які вчинили наркозлочини (засуджені, ув'язнені та затримані). У разі порушення права та свободи особи і громадянина, якого правоохоронні органи підозрюють чи звинувачують у вчиненні наркозлочину, можуть бути відновлені в установленому Конституцією та іншими законами порядку – через суд (ст. 8 Конституції). При цьому статус особи, яка звертається до суду за відновленням порушених прав та свобод, значення не має, оскільки Конституцією закріплено і гарантовано в установленому порядку галузевими законодавчими актами процедуру їх відновлення та відшкодування збитків (у разі їх наявності) (ст. 24 Конституції) [6]. Це положення означає, що всі особи рівні перед законом, ніхто не має привілеїв і ніхто не повинен зазнавати утисків залежно від різних обставин (статі, раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками).

Бібліографічні посилання

1. Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов. – М.: Эксмо, 2008. – 944 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://slovari.yandex.ru>; Толковый словарь русского языка Ожегова С. И. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ozhegov.textologia.ru>; Толковый словарь Ушакова [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: dic.academic.ru.

2. Толковый словарь Ушакова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: dic.academic.ru.

3. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 5: П-С. – 2003. – С. 110-111.

4. Кудрявцев В. Н., Келина С. Т. О принципах советского уголовного права / Кудрявцев В. Н., Келина С. Т. // Проблемы советской уголовной политики. – М., 1984.

5. Владимиров В. А., Ляпунов Ю. И. Советская уголовная политика и ее отражение в действующем законодательстве / Владимиров В. А., Ляпунов Ю. И. – М., 1979.

6. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 (за змінами та доповненнями станом на 20.04.2016).

Дуйловський Олександр Вікторович
аспірант кафедри кримінально-правових
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНОГЕННА СИТУАЦІЯ В ПІДРОЗДІЛАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

За результатами діяльності Головного управління національної гвардії України (далі – ГУ НГ МВС України) та підпорядкованих йому територіальних управлінь було встановлено основні причини вчинення військовослужбовцями порушень дисципліни та законності [1, с.2]. Проведений аналіз статистичних даних за 2013-2015 рр., вивчення стану військової дисципліни свідчать, що в управліннях територіальних командувань національної гвардії (далі – ТрК), навчальних закладах, військових частинах вживалися організаційні та практичні заходи, спрямовані на виконання вимог Міністра внутрішніх справ України, командувача НГ МВС України та рішень військової ради НГ МВС України¹ щодо зміцнення дисципліни і законності серед особового складу, недопущення злочинних проявів та інших надзвичайних подій. Серйозною перевіркою для багатьох військових частин стало довготривале виконання завдань з охорони громадського порядку в м. Києві (у 2013-2014 рр.), під час проведення антитерористичної операції (з квітня 2014 р. по теперішній час), які в умовах напруженої оперативної та криміногенної обстановки, діючи на принципах законності, гуманізму та поваги до особи, надійно підтримували правопорядок під час проведення масових заходів у центральній частині столиці, в населених пунктах Донецької та Луганської областей, підконтрольних чинній владі, демонструючи при цьому достатній рівень організованості та військової дисципліни.

¹ З квітня 2014 р. проходить процедура реорганізації внутрішніх військ МВС України у Національну гвардію України.